

مقایسه نظامنامه اخلاق حرفه‌ای روانشناسان در کشورهای ایران، آمریکا، کانادا، بریتانیا و استرالیا □

Psychologists' Professional Codes of Ethics in Iran, America, Canada, England, and Australia □

Behnaz Dowran, PhD □

Ali Fathi Ashtiani, PhD

دکتر بهناز دوران *

دکتر علی فتحی آشتیانی

Abstract

The present study compares psychologists' professional Codes of Ethics in Iran, America, Canada, England, and Australia. The study population consisted of all countries with professional Codes of Ethics, of which, America, Canada, Britain, Australia, and Iran were purposively selected due to their progressiveness in the development of professional Codes of Ethics, and their ethical principles and standards were compared. The results obtained showed that with the exception of Iran and America, all codes studied had defined the basic concepts and terminologies after introduction. In addition, they all contained two main sections, namely, general principles and standards. The general principles were almost the same and common in these codes, and included respect for people's dignity, accountability, integrity, no discrimination or injustice, philanthropy, and avoidance of harm. The ethical standards in Iran's and America's codes appear independently from the general principles. Meanwhile, the standards are presented under relevant ethical principles in the Australian, Canadian, and British codes. Iran's standards of ethical codes almost exactly match those of America's, and the only difference is in the order of presenting standards of "Accountability" and "Storing registered information and fees" and the extent of explanations and details. According to the present study, the following changes can contribute to a greater understanding and practicability of Iran's Code of Ethics: Providing definitions and explanations for specialized terminologies and general principles, adding more details to standards and considering local culture and religion.

Keywords: professional ethics, codes of ethics, ethical principles, ethical standards, revise

چکیده

این مطالعه به مقایسه نظامنامه اخلاق حرفه‌ای روانشناسان در کشورهای ایران، آمریکا، کانادا، بریتانیا و استرالیا پرداخته است. جامعه پژوهش حاضر را کلیه کشورهایی که دارای نظامنامه اخلاق حرفه‌ای هستند تشکیل داده است. از بین آنها، کشورهای آمریکا، کانادا، بریتانیا، استرالیا و ایران به صورت هدفمند و براساس پیشرو بودن در تهیه نظامنامه اخلاق حرفه‌ای انتخاب شدند و اصول و معیارهای اخلاقی آنها مورد مقایسه قرار گرفت. نتایج بدست آمده نشان داد کلیه نظامنامه‌های مورد بررسی، به غیر از ایران و آمریکا، بعد از مقدمه، به تعریف مفاهیم و اصطلاحات اصلی پرداخته اند. بعلاوه کلیه نظامنامه‌ها دارای دو بخش اصلی اصول عمومی و معیارها هستند. اصول عمومی مطرح شده در نظامنامه‌ها تقریباً مشابه و مشترک بوده و شامل: احترام به شأن افراد، مسئولیت‌پذیری، یکپارچگی، عدم تبعیض یا عدالت، نیکوکاری و عدم آسیب‌رسانی است. استانداردهای اخلاقی نظامنامه ایران و آمریکا مستقل از اصول عمومی و به طور جداگانه در نظامنامه آمده‌اند. این در حالی است که در نظامنامه استرالیا، کانادا و انگلیس، معیارها در زیر اصول اخلاقی مرتبط با خود ارائه شده‌اند. معیارهای اخلاقی نظامنامه ایران تقریباً منطبق با نظامنامه آمریکا است و تفاوت مشاهده شده تنها در ترتیب ارائه معیارها، دو معیار «مسئولیت» و «نگهداری اطلاعات ثبت شده و حق الزحمه» و میزان توضیحات و پرداختن به جزئیات است. با توجه به یافته‌های پژوهش حاضر به نظر می‌رسد، افزودن تعاریف و توضیحات لازم برای اصطلاحات تخصصی و اصول عمومی و افزودن جزئیات بیشتر به استانداردها و توجه به فرهنگ بومی و دینی می‌تواند به هرچه قابل فهم‌تر و اجرایی‌تر شدن نظامنامه ایران کمک کند.

کلیدواژه‌ها: اخلاق حرفه‌ای، نظام نامه اخلاقی، اصول اخلاقی، معیارهای اخلاقی، بازنگری

□ Baqiayatallah (a.s) University of Medical Sciences, Tehran, I. R. Iran.

□ Email: dowranb@hotmail.com

□ دریافت مقاله: ۱۳۹۶/۱۲/۲ تصویب نهایی: ۱۳۹۶/۱۲/۲

* گروه روانشناسی بالینی دانشگاه علوم پزشکی بقیه‌اله (عج)، تهران

● مقدمه

یکی از عیارهای هر حرفه، توانایی آن برای خودتنظیمی است. اعضای یک حرفه بر معیارهایی توافق می‌کنند و از همه آنها انتظار می‌رود که در فعالیتهای حرفه‌ای روزمره خود به آنها پایبند باشند. در نتیجه، مراجعان، عموم مردم، دولت و دیگر اعضا می‌توانند از کیفیت خدمات ارائه‌شده به‌وسیله اعضا آن حرفه مطمئن باشند. معیارهای هر حرفه معمولاً در اسنادی مانند «نظام‌نامه‌های اخلاقی» متجلی می‌شود.

به‌طور کلی، اخلاقیات، قوانین و اصولی هستند که بین درست و غلط تمایز قائل می‌شوند و رفتار ما را هدایت می‌کنند. «اخلاق» قوانین و درست و غلط‌های راهنمای رفتار بر اساس اصول مورد قبول اجتماع است و «اخلاق حرفه‌ای»^۱ چارچوب اخلاقی است که توسط گروهی از افراد مانند پزشکان یا روانشناسان به‌کاربرده می‌شود. به‌طور مشابه، نظامنامه اخلاق حرفه‌ای، انتظارات اخلاقی و رفتار اخلاقی را برای همه اعضای یک حرفه نشان می‌دهد (بنیارد و فلانگان، ۲۰۱۱). رفتار اخلاقی وظیفه اخلاقی فرد را در یک موقعیت خاص نشان می‌دهد و او التزام اخلاقی دارد که آن رفتار را در آن موقعیت انجام دهد (جرج فورد، ۲۰۰۱). هدف از تهیه نظامنامه‌های اخلاقی، مشخص کردن اصول و معیارهای اخلاقی است که انتظار می‌رود اعضای یک حرفه بر اساس آنها رفتار کرده و در تصمیم‌گیری‌ها و دوراهی‌های اخلاقی مدنظر قرار دهند. این نظامنامه‌ها توسط سازمان‌ها و یا انجمن‌های حرفه‌ای، در حمایت از یک حرفه، متخصصان آن حرفه، مراجعان و مصرف‌کنندگان خدمات آن حرفه و جامعه تنظیم می‌شوند و در طی زمان، جهت هماهنگی با تغییرات احتمالی در حرفه، تحولات اجتماعی و پاسخ‌گویی به نیازها و انتظارات اعضای آن حرفه و یا مراجعان، مورد بازنگری قرار می‌گیرند.

حرفه «روانشناسی»، به‌واسطه آنکه وظیفه تأمین بهداشت و سلامت روانی اعضای جامعه را به عهده دارد، از جمله حیطه‌های حساس و نیازمند توجه ویژه است. انتظار می‌رود متخصصان این حوزه، به اخلاق حرفه‌ای آشنا و مقید باشند. گرچه ویژگی‌های فردی و شخصیتی در کمیت و کیفیت بروز رفتار اخلاقی تأثیرگذار است، اما یکی از ملزومات اولیه این آشنایی و تعهد، وجود تعریف و چارچوب مشخصی از اخلاق حرفه‌ای است که در نظامنامه اخلاقی آن حرفه نمود یافته است.

Archive of SID

به‌منظور تأمین حقوق مراجعان و استفاده‌کنندگان از خدمات روانشناسی و مشاوره، تأمین حقوق روانشناسان و مشاوران، و همچنین حفظ شئون حرفه‌ای و منزلت اجتماعی ایشان، برای اولین بار در سال ۱۳۸۵ «نظامنامه اخلاق حرفه‌ای روانشناسی و مشاوره» در ایران تدوین شد. طبق قوانین «سازمان نظام روانشناسی و مشاوره جمهوری اسلامی ایران»، عدول از اصول نظامنامه اخلاق حرفه‌ای روانشناسی و مشاوره، به معنای تخلف از شئون حرفه‌ای و صنفی بوده و یکی از تخلفاتی است که موجب محکومیت اعضای سازمان می‌شود (نظامنامه اخلاق حرفه‌ای، ۱۳۸۶) و عدم آگاهی یا بدفهمی استانداردهای اخلاقی، نمی‌تواند دفاعی برای یک عمل غیراخلاقی باشد (نظامنامه اخلاقی جامعه روانشناسی استرالیا، ۲۰۰۷).

به‌منظور اثربخشی هرچه بیشتر نظام‌نامه‌های اخلاقی، دستورالعمل‌هایی جهت ارزیابی مستمر آنها تدوین شده است. به‌طوری‌که بازبینی و تجدیدنظر دائمی، به‌عنوان بخشی از حفظ ارزش نظامنامه اخلاقی برای حرفه و عموم در نظر گرفته شده و نهادهای مربوطه بر اساس اهداف تعیین شده، متعهد به فرایند بازنگری هستند (فیشر، ۲۰۰۳).

باین‌همه، از تاریخ انتشار آخرین نسخه نظامنامه اخلاقی روانشناسان و مشاوران در ایران بیش از ده سال می‌گذرد و با توجه به تغییرات فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی بسیار زیادی که طی ۱۱ سال گذشته رخ داده است، دور از انتظار نیست که محتوای نظامنامه‌های اخلاقی، نیاز به تجدیدنظر و اعمال اصلاحات و تغییرات داشته باشد. افزون بر آن تحولات در حرفه، تحولات در استانداردهای جامعه، تحولات در قوانین و مقررات و در ویژگی‌های اعضای سازمان نظام روانشناسی و مشاوره چه به لحاظ کمی و چه به لحاظ کیفی، لزوم بررسی دقیق مفروضه‌ها، فرم و محتوای نظامنامه اخلاقی را برای اطمینان از اینکه می‌تواند معیارها و اهداف موردنظر را منعکس کند، ضروری می‌سازد. در همین راستا، ابتدایی‌ترین اقدام منطقی آن است که نظامنامه دیگر گروه‌های حرفه‌ای مطالعه شود تا چگونگی مقابله با مشکلات اخلاقی در میان دیگر روانشناسان آموخته شود و مجموعه‌ای از اظهارات مشتمل بر بهترین ویژگی‌های نظامنامه‌های دیگر گردآوری شود (هابز، ۱۹۴۸).

اگر فرض کنیم که روانشناسی به علت ماهیتش ارزش‌های مشترکی در سطح بین‌الملل دارد، احتمالاً می‌تواند از رهنمودهای اخلاقی پایه و ثابتی پیروی کند. گرچه این اصول پایه همیشه باید با توجه به فرهنگ و ارزش‌ها سنجیده شود (لیچ و هاربین، ۱۹۹۷). هرچند

Archive of SID

بسیاری از کشورها نظام‌نامه‌های اخلاقی خود را اجرایی یا به‌روز کرده‌اند، در مورد شباهت‌ها و تفاوت‌ها بین اخلاق حرفه‌ای روانشناسی در بین کشورها بسیار کم نوشته شده است. در *ایران* نیز پیش‌ازین، در حدود ده سال پیش، یک پژوهش به مقایسه نظامنامه اخلاقی انجمن‌های «مشاوره» آمریکا، کانادا، بریتانیا، ایرلند و نیوزیلند پرداخته شده است (حسینیان، ۱۳۸۴).

بنابراین، پژوهش حاضر در نظر دارد ضمن بررسی وضعیت نظامنامه‌های اخلاقی «روانشناسی» در کشورهای دیگر، به بررسی و مقایسه آنها با *ایران* پرداخته و با پیشنهاد اصلاحات و بازنگری‌های لازم، به چارچوبی شفاف و کاربردی برای رفتار حرفه‌ای اخلاقی که متناسب با ویژگی‌های جامعه باشد، دست یابد.

● روش

جامعه پژوهش حاضر کلیه کشورهایی است که دارای نظامنامه اخلاقی برای روانشناسان هستند. گروه نمونه شامل کشورهای آمریکا، کانادا، بریتانیا، استرالیا و *ایران* است که به‌صورت هدفمند و بر اساس پیشرو بودن در تهیه و تنظیم نظامنامه اخلاقی روانشناسان انتخاب شدند. بعد از مشخص شدن گروه نمونه، با مراجعه به سایت رسمی انجمن / سازمان روانشناسی هر کشور، آخرین نسخه از نظامنامه که توسط آن انجمن / سازمان انتشار یافته بود تهیه گردید و موردبررسی و ارزیابی قرار گرفت. از آنجاکه نسخه نظامنامه اخلاقی روانشناسان و مشاوران *ایران*، به‌طور رسمی توسط سازمان نظام روانشناسی و مشاوره *ایران* انتشار نیافته است، این نظامنامه از طریق نسخه‌ای که در فصلنامه «تازه‌های روان‌درمانی» (نظامنامه اخلاق حرفه‌ای، ۱۳۸۶) منتشر شده است، تهیه شد. پس از تهیه نظامنامه‌ها، اصول و استانداردهای اخلاقی نظامنامه‌ها مطالعه و موردبررسی و مقایسه قرار گرفت.

● یافته‌ها

در ابتدا، تاریخ تصویب و بازنگری نظامنامه اخلاقی روانشناسان در کشورهای *ایران* (۱۳۸۶)، *آمریکا* (۲۰۱۰)، *کانادا* (۲۰۱۵)، *بریتانیا* (۲۰۰۹) و *استرالیا* (۲۰۰۷) مورد مقایسه قرار گرفت که نتایج آن در جدول ۱ آمده است.

همان‌طور که جدول ۱ نشان می‌دهد اولین نظامنامه متعلق به کشور *استرالیا* است و

جدول ۱. مقایسه تاریخ تصویب و بازنگری نظامنامه اخلاقی روانشناسان در کشورهای ایران، آمریکا، کانادا، بریتانیا و استرالیا

بریتانیا	کانادا	آمریکا	استرالیا	ایران	
۱۹۸۵	۱۹۶۸	۱۹۵۳	۱۹۴۹	۱۳۸۵ (۲۰۰۶)	اولین نظامنامه
۲۰۰۹	۲۰۱۵	۲۰۱۰	۲۰۰۷	۱۳۸۶ (۲۰۰۷)	آخرین بازنگری
تصریح نشده	۱۹۹۱، ۲۰۰۰، ۲۰۱۵	۱۹۵۹، ۱۹۶۳، ۱۹۶۸، ۱۹۷۷، ۱۹۷۹، ۱۹۸۱، ۱۹۹۰، ۱۹۹۲، ۲۰۰۲، ۲۰۱۰	۱۹۶۰، ۱۹۶۸، ۱۹۸۶، ۱۹۹۷، ۱۹۹۹، ۲۰۰۲، ۲۰۰۳، ۲۰۰۷	۱۳۸۶ (۲۰۰۷)	تاریخ‌های بازنگری
تصریح نشده	۳	۱۰	۸	۱	تعداد بازنگری

بعدازآن به ترتیب کشورهای آمریکا، کانادا، بریتانیا و ایران قرار دارند. بیشترین بازنگری در نظامنامه آمریکا صورت گرفته (۱۰ بار و به فاصله متوسط ۵/۷ سال) و بعدازآن به ترتیب استرالیا (۸ بار و به فاصله متوسط ۷/۲۵ سال)، کانادا (۳ بار و به فاصله متوسط ۱۵/۷ سال)، بریتانیا (تصریح نشده، حداقل دو بار) و ایران (۱ بار و به فاصله ۱ سال) قرار دارند. لازم به ذکر است «جامعه روانشناسی استرالیا» (۲۰۰۷) در مقدمه نظامنامه، آغاز نظامنامه را از سال ۱۹۴۹ اعلام می‌کند که در آن موقع به نام «نظامنامه رفتار حرفه‌ای»^۳ بوده است.

کلید نظامنامه‌های موردبررسی، به‌غیراز ایران و آمریکا، بعد از مقدمه، به تعریف مفاهیم و اصطلاحات اصلی پرداخته‌اند. این مفاهیم و اصطلاحات عبارت‌اند از: مراجع، روانشناس (استرالیا، ۲۰۰۷؛ کانادا، ۲۰۱۵؛ و بریتانیا، ۲۰۰۹)؛ گروه‌ها، جامعه، حقوق اخلاقی (استرالیا، ۲۰۰۷؛ کانادا، ۲۰۱۵)؛ «طرف مرتبط»، «نظامنامه، سلوک»، «دستورالعمل»، «حوزه قضایی»، «حقوق قانونی»، «عضو»، «روابط چندگانه»، «رابطه حرفه‌ای»، «خدمات روانشناختی» (استرالیا، ۲۰۰۷)؛ «اجتماع»، «آزمودنی طرف قرارداد»، گروه، مستقل، نیمه وابسته و کاملاً وابسته، فرد، سازمان، دیگران، اشخاص، «طرف تعیین شده»، «مطالعات انتقادی»، روانشناسی، «آزار جنسی» و «تبعیض ناعادلانه» (کانادا، ۲۰۱۵). به‌علاوه دو بخش اصلی کلید نظامنامه‌ها، اصول عمومی و معیارها هستند که این اصول و معیارها در کشورهای مختلف در جدول‌های ۲ و ۳ آمده است.

طبق نظامنامه ایران (۱۳۸۶) اصول عمومی «شامل اصول کلی و ارزش‌های فراگیر اخلاقی و انسانی است که زیربنای معیارها و ضوابط اخلاق حرفه‌ای است و انتظار می‌رود

جدول ۲. مقایسه اصول عمومی نظامنامه اخلاقی روانشناسان در کشورهای ایران، آمریکا، بریتانیا، استرالیا و کانادا

کشور	اصول عمومی	کشور	اصول عمومی
ایران	۱. احترام به شأن و آزادی انسان ۲. وظیفه شناسی و مسئولیت پذیری ۳. سودمندی و عدم آسیب رسانی ۴. عدم تبعیض ۵. توجه به رفاه دیگران	بریتانیا	احترام صلاحیت مسئولیت‌پذیری یکپارچگی
	۶. توجه به نظام ارزش های جامعه الف: نیکوکاری و عدم آسیب‌رسانی ب: وفاداری و مسئولیت‌پذیری	استرالیا	الف: احترام به شأن و حقوق مردم و گروه‌ها ب: برابری ج: یکپارچگی
آمریکا	ج: یکپارچگی د: عدالت ه: احترام به شأن و حقوق مردم	کانادا	احترام به شأن اشخاص و گروه‌ها مراقبت مسئولانه یکپارچگی در روابط مسئولیت‌پذیری نسبت به جامعه

روانشناسان و مشاوران در کلیه رفتارهای حرفه‌ای خود، همواره آن‌ها را مدنظر داشته و برای رعایت بهینه آن‌ها تمامی تلاش خود را به‌کارگیرند. در واقع این اصول راهنمای تصمیم‌گیری (کانادا، ۲۰۱۵؛ بریتانیا، ۲۰۰۹)؛ استدلال اخلاقی و رفتار روانشناسان هستند (بریتانیا، ۲۰۰۹) و البته طبق نظامنامه اخلاقی آمریکا (۲۰۱۰) ماهیتی آرمانی داشته و الزاماتی ارائه نمی‌دهند.

اصول عمومی مطرح شده در نظامنامه‌ها تقریباً مشابه و مشترک بوده و شامل این موارد است: احترام به شأن افراد، مسئولیت‌پذیری (در نظامنامه استرالیا، در زیر اصل برابری و تحت عنوان استاندارد اخلاقی آمده است)، یکپارچگی (در نظامنامه ایران تصریح نشده)، عدم تبعیض یا عدالت (در نظامنامه کانادا، استرالیا و بریتانیا در زیر اصل احترام به شأن افراد آمده است) و نیکوکاری و عدم آسیب‌رسانی (در نظامنامه کانادا در زیر اصل مراقبت مسئولانه، در نظامنامه استرالیا در زیر اصل برابری و در نظامنامه بریتانیا در زیر اصل مسئولیت‌پذیری آمده است). طبق نظامنامه کانادا (۲۰۱۵) گرچه همه اصول عمومی در تصمیم‌گیری‌های اخلاقی در نظر گرفته شده و به‌حساب می‌آیند، اما بسته به شرایط و در زمانی که اصول در تضاد با یکدیگر قرار می‌گیرند، به ترتیب اهمیت‌شان باید در نظر گرفته شوند که این ترتیب عبارت است از: احترام به شأن اشخاص و گروه‌ها؛ مراقبت مسئولانه؛ یکپارچگی در روابط و مسئولیت‌پذیری نسبت به جامعه.

در همه نظامنامه‌ها به‌غیر از ایران، درباره هر اصل توضیحاتی ارائه شده است. طبق اصل

Archive of SID

احترام به شأن افراد، با تأکید بر ارزش ذاتی (کانادا، ۲۰۱۵)، روانشناسان مردم را به‌عنوان افرادی ارزشمند در نظر گرفته و به «کرامت» و حقوق آنها شامل حق خودمختاری احترام می‌گذارند (استرالیا، ۲۰۰۷؛ آمریکا، ۲۰۱۰؛ بریتانیا، ۲۰۰۹). همچنین از تفاوت‌های فردی، فرهنگی و نقش شامل سن، جنس، جهت‌گیری جنسی، ناتوانی، قومیت، ملیت، نژاد، زبان، مذهب، موقعیت اجتماعی-اقتصادی (آمریکا، ۲۰۱۰؛ بریتانیا، ۲۰۰۹)، هویت جنسی، فرهنگ (آمریکا، ۲۰۱۰)، تحصیلات، وضعیت تأهل و خانواده (بریتانیا، ۲۰۰۹) آگاه بوده و به آنها احترام می‌گذارند و این عوامل را هنگام کار کردن با اعضای چنین گروه‌هایی در نظر می‌گیرند.

اصل «مسئولیت‌پذیری» اذعان می‌دارد که روانشناسان از مسئولیت‌های علمی و حرفه‌ای خود به جامعه و جوامع خاصی که کار می‌کنند آگاه هستند (آمریکا، ۲۰۱۰) و برای مسئولیت‌پذیری نسبت به مراجعان، عموم مردم، حرفه و علم روانشناسی ارزش قائل شده و از آسیب، استفاده نادرست و سوءاستفاده نسبت به جامعه، اجتناب و جلوگیری می‌کنند (بریتانیا، ۲۰۰۹) مراقبت مسئولانه نیاز به صلاحیت، حداکثر سودرسانی و حداقل آسیب دارد و باید تنها به روشی که شأن افراد حفظ شود، انجام شود (کانادا، ۲۰۱۵).

طبق «اصل یکپارچگی»، روانشناسان می‌دانند که دانش آنها از روانشناسی، جایگاه حرفه‌ایشان و اطلاعاتی که گردآوری می‌کنند؛ آنها را در موضع قدرت و اعتماد قرار می‌دهد (استرالیا، ۲۰۰۷). آنها برای صداقت، دقت، شفافیت و عدالت در تعاملاتشان با همه اشخاص ارزش قائل‌اند (بریتانیا، ۲۰۰۹) و در پی ارتقای دقت، صداقت و راستی در علم، آموزش و حرفه روانشناسی هستند (آمریکا، ۲۰۱۰). از روانشناسان انتظار می‌رود که یکپارچگی را در همه روابط خود نشان دهند (کانادا، ۲۰۱۵).

اصل عدم تبعیض اذعان می‌دارد که روانشناسان می‌دانند که عدالت و انصاف حکم می‌کند که همه افراد به خدمات روانشناسی دسترسی داشته و از آن بهره ببرند و با کیفیت یکسان از فرایندها، روش‌ها و خدماتی که روانشناسان ارائه می‌دهند، برخوردار گردند (آمریکا، ۲۰۱۰). همچنین روانشناسان از تبعیض ناعادلانه بر اساس سن، جنس، مذهب، قومیت، تمایلات جنسی، ناتوانی و یا هر طریق دیگر که توسط قانون مقرر شده، اجتناب می‌کنند (استرالیا، ۲۰۰۷).

طبق «اصل نیکوکاری» و «عدم آسیب‌رسانی» روانشناسان می‌کوشند برای کسانی که با آنها کار می‌کنند مفید باشند و مراقب هستند که آسیبی نرسانند. روانشناسان در اقدامات

Archive of SID

حرفه‌ای خود، به دنبال حفاظت از رفاه و حقوق افرادی هستند که با آنها تعامل حرفه‌ای دارند، از آنجاکه اعمال و قضاوت‌های حرفه‌ای و علمی روانشناسان ممکن است زندگی دیگران را تحت تأثیر قرار دهد، آنها نسبت به عوامل شخصی، مالی، اجتماعی، سازمانی یا سیاسی که ممکن است به سوءاستفاده از نفوذشان منجر شود، هشیار بوده و در برابر آنها محافظت می‌کنند. روانشناسان میکوشند از اثرات احتمالی سلامت جسمی و روانی خود بر توانایشان در کمک به کسانی که با آنها کار می‌کنند، آگاه باشند (آمریکا، ۲۰۱۰). همچنین روانشناسان مسئولیت دارند که متوجه هرگونه خطر بالقوه نسبت به خودشان باشند (بریتانیا، ۲۰۰۹).

طبق نظامنامه ایران (۱۳۸۶)، معیارها و ضوابط اخلاق حرفه‌ای شامل مجموعه‌هایی از مقررات و ضوابط ایجابی و سلبی است که با تمرکز بر شرایط خاص حرفه‌ای، روانشناسان و مشاوران را ملزم به انجام دادن رفتار یا رفتارهایی معین، یا اجتناب از رفتار یا رفتارهایی خاص می‌سازد. باید توجه داشت که این معیارها حداقل انتظارات را با توجه به رفتار حرفه‌ای فراهم کرده، جامع نبوده و جایی که رفتار یا موقعیت خاصی به وسیله معیارها مشخص نشده، اصول عمومی به کار گرفته خواهد شد (استرالیا، ۲۰۰۷). معیارهای اخلاقی نظامنامه ایران و آمریکا مستقل از اصول عمومی و به‌طور جداگانه در نظامنامه آمده‌اند. این در حالی است که در نظامنامه‌های استرالیا، کانادا و بریتانیا، معیارها در زیر اصول اخلاقی مرتبط با خود (بنا به دسته‌بندی هر نظامنامه) ارائه شده‌اند.

معیارهای اخلاقی نظامنامه ایران تقریباً منطبق با نظامنامه آمریکا است و تفاوت مشاهده شده تنها در ترتیب ارائه معیارها و دو معیار «مسئولیت» (مربوط به نظامنامه ایران) و «نگهداری اطلاعات ثبت شده و حق‌الزحمه» (مربوط به نظامنامه آمریکا) است. معیارهای اخلاقی نظامنامه ایران شامل ۴ مقوله مفهومی و کلی صلاحیت، مسئولیت، روابط حرفه‌ای و رازداری؛ و ۵ حوزه کارکردی سنجش، ارزیابی و تفسیر آزمون‌های روانشناختی؛ مداخله‌های روانشناختی؛ آموزش، کارورزی و نظارت؛ پژوهش و انتشار؛ و تبلیغات و خدمات عمومی است و در پایان به «حل و فصل مسائل و تعارض‌های اخلاقی» می‌پردازد.

«صلاحیت» اولین معیاری است که در نظامنامه ایران (۱۳۸۶)، به‌طور مستقل معرفی شده است. درحالی‌که در نظامنامه بریتانیا (۲۰۰۹) «صلاحیت» جزو اصول عمومی بوده و در نظامنامه‌های استرالیا (۲۰۰۷) و کانادا (۲۰۱۵) به ترتیب در زیر اصول «برازندگی» و «مراقبت

جدول ۳. مقایسه استانداردهای نظامنامه اخلاقی روانشناسان در کشورهای ایران، آمریکا، بریتانیا، استرالیا و کانادا

کشور	معیارها	کشور	معیارها	کشور	معیارها	
ایران	صلاحیت مسئولیت روابط حرفه‌ای رازداری سنجش، ارزیابی و تفسیر آزمون‌های روانشناختی مداخله‌های روانشناختی آموزش، کارورزی و نظارت پژوهش و انتشار تبلیغات و خدمات عمومی حل و فصل مسایل و تعارض‌های اخلاقی	استرالیا (ادامه)	محول کردن وظایف حرفه‌ای استفاده از مفسران همکاری با دیگران در راستای منافع مراجعان قبول مراجعان سایر متخصصان تعلیق خدمات روانشناختی ختم خدمات روانشناختی مطالبات متعارض سنجش روانشناختی پژوهش یکپارچگی رفتار معتبر ارتباط تعارض منافع عدم استعمار تالیف تمهیدات مالی تحقیقات و نگرانی‌های اخلاقی	حل مسائل اخلاقی صلاحیت روابط انسانی حریم شخصی و رازداری تبلیغات و سایر اظهارات عمومی نگهداری اطلاعات ثبت شده و حق الزحمه آموزش و کارآموزی پژوهش و انتشار سنجش درمان	کانادا (ادامه)	صداقت / درستی عینیت / عدم سوگیری صراحت / گشودگی اجتناب از افشای ناقص و فریب اجتناب از تعارض منافع تکیه بر انضباط مسئولیت‌پذیری ممتد مسئولیت‌پذیری نسبت به جامعه توسعه دانش فعالیت‌های مفید احترام به جامعه توسعه جامعه مسئولیت‌پذیری ممتد
	آمریکا		احترام به شأن اشخاص و گروه‌ها احترام عمومی حقوق عمومی عدم تبعیض رفتار / روند منصفانه رضایت آگاهانه آزادی رضایت محافظت از افراد و گروه‌های آسیب‌پذیر حریم شخصی رازداری مسئولیت‌پذیری ممتد مراقبت مسئولانه مراقبت عمومی صلاحیت و دانش خود تحلیل سود و زیان حداکثر سودمندی حداقل آسیب خنثی کردن / اصلاح آسیب مراقبت از حیوانات مسئولیت‌پذیری ممتد یکپارچگی در روابط			احترام رضایت آگاهانه حریم شخصی رازداری انتشار اطلاعات به مراجعان گردآوری اطلاعات مراجع از طرف‌های مرتبط بوزندگی صلاحیت نگهداری اطلاعات ثبت شده مسئولیت‌پذیری حرفه‌ای ارائه خدمات روانشناختی به درخواست شخص ثالث ارائه خدمات روانشناختی به مراجعان چندگانه
استرالیا	احترام احترام عمومی حریم شخصی و رازداری رضایت آگاهانه خودتعیین‌گری صلاحیت آگاهی از اخلاق حرفه‌ای تصمیم‌گیری اخلاقی تشخیص محدودیت‌های صلاحیت اختلال در تشخیص مسئولیت‌پذیری مسئولیت‌پذیری عمومی ختم و تداوم مراقبت محافظت از شرکت‌کنندگان در پژوهش گزارش‌گیری از شرکت‌کنندگان در پژوهش یکپارچگی صداقت و درستی اجتناب از استعمار و تضاد منافع حفظ مرزهای شخصی بررسی سو رفتار اخلاقی	کانادا	توسعه دانش فعالیت‌های مفید احترام به جامعه توسعه جامعه مسئولیت‌پذیری ممتد	بریتانیا	تبلیغات و سایر اظهارات عمومی نگهداری اطلاعات ثبت شده و حق الزحمه آموزش و کارآموزی پژوهش و انتشار سنجش درمان	
	استرالیا		احترام به شأن و حقوق مردم و گروه‌ها عدالت احترام رضایت آگاهانه حریم شخصی رازداری انتشار اطلاعات به مراجعان گردآوری اطلاعات مراجع از طرف‌های مرتبط بوزندگی صلاحیت نگهداری اطلاعات ثبت شده مسئولیت‌پذیری حرفه‌ای ارائه خدمات روانشناختی به درخواست شخص ثالث ارائه خدمات روانشناختی به مراجعان چندگانه			

Archive of SID

مسئولانه» آمده است. طبق این معیار، روانشناسان در حیطه‌هایی به ارائه خدمات حرفه‌ای، پژوهشی و آموزشی می‌پردازند که صلاحیت لازم برای انجام دادن آنها را احراز کرده‌اند و هنگامی که وظایفی را به عهده کارمندان، کارآموزان یا دستیاران آموزشی یا پژوهشی خود می‌سپارند و یا در مواردی که از خدمات دیگران استفاده می‌کنند (مانند اجرا و تفسیر آزمون‌های شناختی)، باید اطمینان حاصل نمایند که این افراد از توانایی و تجربه لازم برای انجام آن کار برخوردارند و خدمات موردنظر را به‌طور کامل و صحیح انجام می‌دهند. روانشناسان و مشاوران خدماتی که صلاحیت ارائه آن را ندارند، به همکاران واجد صلاحیت خود ارجاع می‌دهند و درعین حال همواره برای توسعه، روزآمد کردن صلاحیت و توانایی‌های حرفه‌ای خود تلاش می‌کنند.

در نظامنامه ایران، گرچه داشتن «صلاحیت فرهنگی» تصریح نشده است اما لزوم توجه به نقش و تأثیر عوامل فرهنگی، قومی، نژادی، جنسیتی، دینی، مذهبی در چارچوبی که با کار آنها ارتباط پیدا می‌کند، تأکید شده است. همچنین باوجود امر به ارجاع مواردی که روانشناسان و مشاوران فاقد صلاحیت هستند، در موقعیت‌های اضطراری و بحرانی، لازم است به کمک‌رسانی و ارائه خدمات روانشناختی موردنیاز اقدام کنند.

در نظامنامه ایران، علاوه بر آنکه معیار صلاحیت به‌صورت مستقل آمده است، در زیر معیارهای «سنجش، ارزیابی و تفسیر آزمون‌های روانشناختی» و «آموزش، کارورزی و نظارت» نیز به ترتیب بر لزوم داشتن صلاحیت در طراحی، تهیه، استاندارد نمودن، تعیین اعتبار و روایی و استفاده و اجرای آزمون‌های روانشناختی؛ ممانعت از نمره‌گذاری و تفسیر آزمون‌های روانشناختی توسط افراد فاقد صلاحیت اجرا و سوءاستفاده از نتایج آزمون‌ها، و همچنین بر عهده گرفتن برنامه‌های آموزشی، کارآموزی و کارورزی که دانش و تجربه لازم را برای اجرای آنها دارند؛ تأکید شده است.

سومین معیار اخلاقی در نظامنامه ایران (۱۳۸۶) «روابط حرفه‌ای» است که خود شامل ۱۰ بند مجزا می‌باشد. طبق این معیار روانشناسان و مشاوران از اعمال هرگونه بی‌عدالتی و تبعیض، مزاحمت‌های جنسی، ارتباط غیرحرفه‌ای، آسیب رساندن نسبت به مراجعان، دانشجویان، کارآموزان، شرکت‌کنندگان در پژوهش و کسانی که با آنان کار می‌کنند، و هرگونه سوءاستفاده از روابط حرفه‌ای خود اجتناب می‌کنند. در مباحث «مداخله‌های روانشناختی» و

Archive of SID

«آموزش، کارورزی و نظارت» نیز، این معیار، به شکلی دیگر مورد تأکید قرار گرفته است. ضمن آنکه تصریح شده روانشناسان و مشاوران از درگیر شدن در هرگونه رابطه جنسی با مراجعان خود اجتناب کرده و با مراجعان خود ازدواج نمی‌کنند، مگر آن‌که حداقل ۲ سال از اتمام یا توقف مداخله حرفه‌ای آنان گذشته باشد. همچنین وقتی که با زوج یا خانواده‌ای کار می‌کنند، به‌عنوان شاهد یکی از آنان علیه دیگری در دادگاه شهادت نمی‌دهند. درحالی که در *نظامنامه ایران (۱۳۸۶)* تعریف یا مصادیق بی‌عدالتی و تبعیض، مزاحمت‌های جنسی، ارتباط غیرحرفه‌ای و آسیب رساندن مشخص نیست، در *نظامنامه آمریکا (۲۰۱۰)* اساس تبعیض، مصادیق آزار جنسی، روابط چندگانه، روابط جنسی و تقاضای شخص ثالث، تصریح و با جزئیات بیشتری تشریح شده‌اند. در *نظامنامه بریتانیا، استرالیا و کانادا* گرچه معیاری با عنوان «*روابط حرفه‌ای*» یا «*روابط انسانی*» تصریح نشده، اما در *نظامنامه بریتانیا (۲۰۰۹)*، دو معیار «*اجتناب از استعمار و تضاد منافع*» و «*حفظ مرزهای شخصی*» که در زیر اصل «*یکپارچگی*» آمده‌اند؛ در *نظامنامه استرالیا (۲۰۰۷)* «*تعارض منافع*» و «*عدم استعمار*» که در زیر اصل «*یکپارچگی*» آمده‌اند و در *نظامنامه کانادا (۲۰۱۵)*، «*اجتناب از تعارض منافع*» که در زیر اصل «*یکپارچگی در روابط*» آمده، درواقع به همین معیار اشاره دارند.

چهارمین معیار اخلاقی در *نظامنامه ایران (۱۳۸۶)* «*رازداری*» است که طبق آن روانشناسان و مشاوران برای محافظت از اطلاعات محرمانه به دست آمده در حوزه فعالیت‌های حرفه‌ای خود اقدام‌های احتیاطی لازم را به عمل می‌آورند؛ برای ارزیابی، تشخیص، درمان و پژوهش فقط به جمع‌آوری اطلاعات موردنیاز می‌پردازند و از هرگونه دریافت اطلاعات اضافی اجتناب می‌کنند؛ در ثبت و گزارش اطلاعات به‌گونه‌ای عمل می‌کنند که امکان سوءاستفاده از آن وجود نداشته باشد و قبل از ضبط صوتی یا تصویری جلسات، از مراجعان یا نمایندگان قانونی آنها رضایت‌نامه کتبی دریافت می‌کنند. روانشناسان و مشاوران صرفاً بنا به درخواست و رضایت مراجع یا قیم قانونی او، مشروط به اینکه افشای اطلاعات منافع مراجع را به خطر نیندازد؛ وجود خطر جانی برای مراجع یا دیگران؛ اختلال مسری کشنده مانند ایدز و یا در صورتی که به‌وسیله قانون یا مراجع قانونی حکم شده باشد می‌توانند رازداری را نقض کنند. در صورت نقض رازداری بر اساس موارد فوق، روانشناسان و مشاوران برای حفظ منافع مراجعان تمامی تلاش خود را به کار می‌بندند و افشای اطلاعات را در حداقل ممکن نگاه

Archive of SID

می‌دارند و حتی المقدور مراجع را در جریان افشای اطلاعات قرار می‌دهند. همچنین زیر عنوان «سنجش، ارزیابی و تفسیر آزمون‌های روانشناختی» آمده است که «روانشناسان و مشاوران نتایج آزمون‌ها را فقط به درخواست کتبی مراجع، قیّم قانونی و یا دادگاه، با رعایت منافع و مصلحت مراجع، در اختیار آنها قرار می‌دهند، مگر در مواردی که تشخیص دهند انجام این کار باعث آسیب به مراجع یا سوءاستفاده از نتایج آزمون‌ها شود». در مبحث «پژوهش و انتشار» نیز، بند ۸-۹ به رازداری اشاره دارد: «روانشناسان و مشاوران اطمینان حاصل می‌کنند که تمامی اطلاعات مربوط به آزمودنی‌ها و شرکت‌کنندگان در پژوهش به صورت محرمانه نگهداری شده و گزارش تحقیق به گونه‌ای تهیه و ارائه می‌شود که شناسایی شرکت‌کنندگان ممکن نباشد».

در نظامنامه آمریکا (۲۰۱۰)، در توضیحات مربوط به معیار «حریم شخصی و رازداری» آمده که روانشناس وظیفه دارد تا از میزان و حدود رازداری که ممکن است به واسطه قانون نظارت یا توسط مقررات سازمانی یا روابط علمی یا تخصصی ایجاد شود، آگاهی داشته باشد و در صورت ارائه خدمات از طریق ارتباطات الکترونیکی، مراجع را از خطر افشاء اطلاعات شخصی و محدودیت‌های رازداری آگاه سازد. همچنین تصریح شده که بحث و تبادل نظر در مورد رازداری، در آغاز جلسه درمان صورت می‌گیرد مگر آنکه ممکن نبوده یا منع شده باشد و بعد از جلسه اول نیز بسته به شرایط جدید، ممکن است مجدداً مطرح شود. در نظامنامه بریتانیا (۲۰۰۹)، استرالیا (۲۰۰۷) و کانادا (۲۰۱۵) معیار «رازداری»، در زیر اصل احترام به شأن افراد آمده است. همچنین طبق نظامنامه بریتانیا (۲۰۰۹)، احتمال در معرض خطر بودن سلامت، رفاه یا امنیت کودک یا بزرگسالی آسیب‌پذیر، از جمله موارد نقض رازداری است. یکی از اهداف ارائه اصول و معیارهای اخلاقی در قالب نظامنامه، تهیه چارچوب و مرجعی برای متخصصان جهت بهره‌گیری در فرایند تصمیم‌گیری است. به دلیل اهمیت این موضوع، «تصمیم‌گیری» اخلاقی به عنوان یک‌بند مستقل در نظامنامه بریتانیا (۲۰۰۹) و کانادا (۲۰۱۵) تصریح و تشریح شده است. ضمن آنکه در اغلب نظامنامه‌ها منابع و راه‌کارهایی جهت کمک در تصمیم‌گیری‌ها و دوراهی‌های اخلاقی در نظر گرفته شده و معرفی شده‌اند. برای مثال نظامنامه کانادا (۲۰۱۵)، ارتباط با انجمن روانشناسی کانادا و بهره‌گیری از دستورالعمل‌های اخلاقی را توصیه می‌کند. نظامنامه بریتانیا (۲۰۰۹)، ضمن آنکه در پیوست

Archive of SID

خود فهرست منابعی را ضمیمه کرده که در تدوین نظامنامه مورد استفاده قرار گرفته‌اند، در انتهای نظامنامه آدرس سایت و همچنین پست الکترونیکی را جهت پاسخ‌گویی به سؤال‌ها و ابهام‌ها منتشر کرده است. نظامنامه/سترالیا (۲۰۰۷)، نیز دستورالعمل‌های اخلاقی را معرفی کرده که هدف از این دستورالعمل‌ها، شفاف کردن و تقویت استفاده از اصول کلی و معیارهای نظامنامه و همچنین تسهیل تفسیر در عملکرد حرفه‌ای است. اما نظامنامه/ایران (۱۳۸۶)، فاقد هرگونه اشاره به منابع و مراجع کمکی و راهنما است. ضمن آنکه در سایت سازمان «نظام روانشناسی و مشاوره ایران»، نسخه‌ای از نظامنامه موجود نیست.

● بحث و نتیجه‌گیری

○ انجمن‌ها و جوامع علمی و تخصصی در راستای حفظ و ارتقای کیفیت یک حوزه تخصصی و همچنین حمایت از حرفه، متخصصان و مراجعان و مخاطبان آن حرفه و تخصص، نظامنامه‌های اخلاقی را تهیه کرده‌اند. بررسی و مقایسه نظامنامه‌های روانشناسی نشان داد این نظامنامه‌ها در اصول کلی و معیارها شباهت زیادی دارند و تفاوت‌ها اغلب در نوع طبقه‌بندی، شرح و تأکید بر جزئیات، و نه در تضاد با یکدیگر، است. این یافته همسو با مطالعه حسینیان (۱۳۸۴) است که به بررسی نظامنامه اخلاقی انجمن‌های «مشاوره» آمریکا، کانادا، بریتانیا، ایرلند و نیوزیلند پرداخته و نتیجه گرفت که شباهت‌ها بیش از تفاوت بوده و تفاوت‌ها اغلب جنبه ساختاری و کمی دارند.

○ گرچه مطالعات دیگر نیز نشان داده که برخی از اصول اخلاقی و معیارها بدون در نظر گرفتن کشور و فرهنگ با یکدیگر همپوشانی دارند، و این می‌تواند به دلیل ماهیت روانشناسی و ارزش‌های مشترک آن در سطح جهانی باشد (لیچ و هاربین، ۱۹۹۷) به طوری که حتی ایجاد نظامنامه اخلاقی بهداشت روانی جهانی پیشنهاد شده است (یونگ، ۲۰۱۶)؛ اما نظامنامه اخلاقی آمریکا که بازتاب‌دهنده ارزش‌هایی مانند فردگرایی متمرکز بر خود و خودمختاری فردی است (مورس و بلوم، ۲۰۱۳) تا چه حد می‌تواند برای ما که نظامنامه کشورمان بیش از همه با آن مطابقت دارد، کارایی داشته باشد؟ در مجمع ملی انجمن روانشناسی آمریکا در آگوست ۲۰۱۳، با حضور گروه‌های بومی از سراسر جهان از جمله نمایندگان از «انجمن روانشناسان سیاه‌پوست»^۵، «جامعه روانشناسان سرخپوست»^۶، «انجمن روانشناسان آسیایی آمریکایی»^۷ و «انجمن روانشناسی آمریکای لاتین»^۸ در مورد نظامنامه اخلاقی آمریکا (۲۰۱۰)

Archive of SID

و ارتباط آن با اقلیت‌های قومی بحث شد. چالش اصلی مطرح شده این بود که در حال حاضر نظامنامه اخلاقی آمریکا بازتاب‌دهنده ارزش‌هایی مانند فردگرایی است و نیاز به تجدیدنظر دارد به طوری که راهنمای جدید بهتر بتواند ارزش‌های فرهنگی مانند معنویت و یا مسئولیت جمعی را منعکس کند (مورس و بلوم، ۲۰۱۳).

○ تفاوت ساختاری و تفاوت در تأکید و شرح جزئیات نیز بی‌اهمیت نبوده و عدم توجه به آنها، در بسیاری از مواقع باعث ابهام و ایجاد سؤال شده و عینیت و قابلیت کاربرد را مخدوش می‌سازد. برای مثال نظامنامه *ایران* فاقد تعریف اصطلاحات و مفاهیم اصلی و همچنین فاقد توضیح و تعریف اصول عمومی است. عدم ارائه توضیح درباره اصول عمومی نظامنامه، ابهامات اصول ۶ گانه نظام ایران را بی پاسخ می‌گذارد. برای مثال منظور از «شان» و «آزادی» در اصل اول چیست؟ اصل ۶، توجه به نظام ارزش‌های جامعه، چگونه باید لحاظ شود؟ برای مثال چنانچه ارزش‌های مراجع مغایر با ارزش‌های جامعه بود (بی‌آنکه آسیبی را متوجه خود یا دیگران سازد)، چگونه باید به نظام ارزش‌های جامعه توجه شود؟ همچنین به نظر می‌رسد اصل ۳ (سودمندی و عدم آسیب‌رسانی) و اصل ۵ (توجه به رفاه دیگران) با یکدیگر همپوشی داشته باشند.

○ همچنین در نظامنامه ایران، اغلب معیارها حاوی اطلاعات کلی و گاه مبهم بوده و فاقد جزئیات لازم هستند. در معیار «صلاحیت» تصریح نشده که مصادیق صلاحیت لازم برای فعالیت حرفه‌ای (درمان، آموزش و پژوهش) روانشناسان و مشاوران چیست؟ یا اینکه صلاحیت چگونه و توسط چه مرجع (مراجعی) احراز می‌شود؟ بعلاوه، مصداق عینی و ملاک اطمینان از تلاش مداوم روانشناسان و مشاوران برای توسعه، روزآمد کردن صلاحیت و توانایی‌های حرفه‌ای خود چیست؟ (برای مثال می‌توان به شرکت در دوره‌های بازآموزی، کنگره‌ها، گردهمایی‌ها، نشست‌های تخصصی و کارگاه‌های آموزشی مرتبط و کسب حداقل امتیاز در یک سال اشاره کرد).

○ در معیار «روابط حرفه‌ای»، لازم است ضمن ارائه تعریفی از روابط دوگانه (چندگانه)، تصریح شود که منظور از «مزاحمت‌های جنسی» و «ارتباط غیرحرفه‌ای» چیست و بی‌عدالتی و تبعیض برچه اساسی ممکن است صورت گیرد؟ همچنین به منظور پیشگیری از تکرار مفاهیم و موضوعات مشترک، شاید بهتر باشد که کلیه موضوعات مربوط به روابط حرفه‌ای

Archive of SID

(و روابط دوگانه) که در زیر عنوان‌های مختلف در نظامنامه آمده‌اند، در زیر یک عنوان یعنی روابط حرفه‌ای، ارائه شوند. یکی از این موضوعات، رابطه جنسی با مراجع است که در زیر عنوان «مدخله‌های روان‌شناختی» آمده است. با توجه به اینکه نظامنامه اخلاق حرفه‌ای روانشناسی ایران شباهت زیادی با نظامنامه اخلاق حرفه‌ای روانشناسی در آمریکا دارد، همانند نظامنامه آمریکا، در نظامنامه اخلاق حرفه‌ای روانشناسی ایران هرگونه رابطه جنسی با مراجعان منع شده است. به‌علاوه قید گردیده روانشناسان و مشاوران با مراجعان خود ازدواج نمی‌کنند (نه اینکه رابطه جنسی برقرار نمی‌کنند)، مگر آن‌که حداقل ۲ سال از اتمام یا توقف مداخله حرفه‌ای آنان گذشته باشد. ضمن لزوم اعمال دقت و حساسیت ویژه و افزودن جزئیات بیشتر به این مقوله، لازم است بررسی شود معیار دو سال پس از اختتام خدمات مشاوره‌ای و روانشناختی، در داشتن رابطه جنسی با مراجع قبلی در نظامنامه‌های اخلاقی سایر کشورها و ازدواج در نظامنامه اخلاق حرفه‌ای ایران؛ آیا پشتوانه علمی، فرهنگی و یا دینی دارد یا فقط از نگاه و یا منافع شخصی قانون‌گذاران ناشی شده و امکان دارد با تغییر قانون‌گذاران یا تجدیدنظر قانون‌گذاران در سال‌های بعد، این امر یا مدت‌زمان آن تغییر کند؟

○ در معیار «رازداری»، ضمن اضافه کردن احتمال در معرض خطر بودن سلامت، رفاه یا امنیت کودک یا بزرگ‌سالی آسیب‌پذیر، به موارد نقض رازداری؛ لازم است لزوم اعلام محدودیت‌های رازداری به مراجع و چگونگی و زمان اعلام آن تصریح شود. همچنین به لزوم رازداری در مشاوره گروهی یا گروه‌درمانی، مشاوره خانواده و خانواده‌درمانی اشاره شود.

○ بالاخره آنکه، گرچه «رضایت آگاهانه» در متن نظامنامه و با توجه به مورد، به اختصار آمده است، اما برخلاف سایر نظامنامه‌های موردبررسی، به‌صورت یک عنوان مستقل، مجزا و تصریح نشده است که با توجه به اهمیت آن، این امر ضروری می‌نماید. به نظر می‌رسد پس از ۱۱ سال از آخرین تجدیدنظر نظامنامه اخلاق حرفه‌ای روانشناسی در ایران، با توجه به تغییرات فرهنگی - اجتماعی زیاد طی سال‌های گذشته، بازنگری نظامنامه از لحاظ جنبه‌های فرهنگی و اجتماعی ضروری باشد.

○ با توجه به یافته‌های پژوهش حاضر به‌منظور قابل‌فهم‌تر و اجرایی‌تر شدن نظامنامه و پیشگیری از سوءتعبیر یا سوءاستفاده افراد، لازم است تعاریف دقیق نظری و عملیاتی برای مفاهیم و اصطلاحات تخصصی، اصول عمومی و معیارها و ضوابط اخلاق حرفه‌ای

Archive of SID

اضافه شود. افزودن تعاریف و توضیحات لازم برای اصطلاحات تخصصی و اصول عمومی، بازنگری در اصول عمومی معرفی شده و افزودن جزئیات بیشتر به معیارها می‌تواند به هرچه قابل فهم‌تر و اجرایی‌تر شدن نظامنامه کمک کند. ضمن آنکه انتظار می‌رود سازمان نظام روانشناسی و مشاوره، با قرارداد آخرین نسخه نظامنامه بر روی سایت و فعال کردن بخش کمیته اخلاقی، نقش مؤثری در اشاعه رفتار اخلاقی و تأکید بر اهمیت آن داشته باشد. بعلاوه با فعال کردن کمیسیون نظارت و ارزیابی و کمیسیون رسیدگی به تخلفات، و اطلاع‌رسانی مناسب مواردی که تخلف آنها تأیید شده است، از بروز رفتارهای غیراخلاق حرفه‌ای پیشگیری نماید.

○ گرچه پژوهش حاضر اولین پژوهش در داخل کشور است که به مقایسه نظامنامه روانشناسی «ایران» با سایر کشورها پرداخته است، باین حال زمانی می‌تواند فرایند بازنگری و اعمال اصلاحات و تغییرات احتمالی کامل شود که با فرایند بازنگری شامل جمع‌آوری اطلاعات از روانشناسان درگیر در طیف گسترده‌ای از فعالیت‌های علمی و حرفه‌ای در راستای توصیف چالش‌های اخلاقی که مواجه شده و میزانی که نظامنامه اخلاقی موجود توانسته برای این چالش‌ها اعمال شود؛ ایجاد فراخوان و بررسی نظرات اعضا، سازمان‌های روانشناسی، هیئت‌های صدور مجوز و عموم مردم در مورد کفایت نظامنامه اخلاقی موجود؛ برگزاری جلسات با بخش‌های مختلف سازمان برای بهره‌گیری از بینش و چشم‌انداز آنها؛ مرور قانونی مداوم نظامنامه اخلاقی و دریافت بازخورد مداوم از مخاطبان، دانشجویان، بخش‌ها و کمیته‌های مختلف سازمان (فیشر، ۲۰۰۳) همراه شود.

یادداشت‌ها

1. Ethics	2. Australian Psychological Society Code of Ethics
3. Code of Professional Conduct	4. Association of Black Psychologists (ABPsi)
5. Society of Indian Psychologists (SIP)	6. Asian American Psychological Association (AAPA)
7. National Latino/a Psychological Association (NLPA)	

● منابع

حسینیان، سیمین (۱۳۸۴) بررسی و مقایسه نظامنامه‌های اخلاقی مشاوره در کشورهای مختلف. تازه‌ها و پژوهش‌های مشاوره، ۴ (۱۳)، ۳۴-۹.

Archive of SID

نظامنامه اخلاق حرفه‌ای (۱۳۸۶) فصلنامه تازه‌های روان‌درمانی، ۱۳ (۴۹ و ۵۰)، ۱۴۸-۱۳۶.

American Psychological Association Ethical Principles of Psychologists and Code of Conduct (2010), Available in: <http://www.apa.org/ethics/code/index.aspx>

Australian Psychological Society Code of Ethics (2007), Available in: <http://www.psychology.org.au/Assets/Files/APS-Code-of-Ethics.pdf>

Banyard, P; & Flanagan, C. (2011) *Ethical issues in psychology*. Routledge, New York.

British Psychological Society Code of Ethics and Conduct (2009) , Available in: <https://www.bps.org.uk/news-and-policy/bps-code-ethics-and-conduct>

Canadian Code of Ethics for Psychologists (2015), Available in: http://www.cpa.ca/docs/File/Ethics/CPA_Code_Feb2015DraftDIST.pdf

Fisher, C. B (2003) *A code of ethics for psychology, how did we get here? Chapter 1, Decoding the Ethics Code: A Practical Guide for Psychologists*, SAGE.

George Ford, G. (2001) *Ethical reasoning in the mental health professions*. CRC Press LLC, United States of America.

Hobbs, N. (1948) The development of a code of ethical standards for psychology. *American Psychologist*. 3 (3): 80-84.

Leach, M. M & Harbin, J. J. (1997) Psychological Ethics Codes: A Comparison of Twenty-four Countries, *International Journal of Psychology*, 32:3, 181-192.

Young, G. (2016). A broad ethics model for mental health practice. *Ethics, Medicine and Public Health*, 2, 220-237.

